

ТРАВ'ЯНИСТА ФЛОРА ТА РОСЛИННІСТЬ ДЕНДРОПАРКУ “СОФІЇВКА” НАН УКРАЇНИ

Т.М. СИДОРУК

Дендрологічний парк “Софіївка” НАН України
Україна, 20300 Умань, вул. Київська, 12а

Наведено коротку характеристику рослинності двох головних масивів дендропарку “Софіївка” НАН України. Основну увагу приділено трав'янистій рослинності.

Дендропарк “Софіївка” розташований на берегах Кам'янки, яка подекуди глибоко прорізує потужні нашарування лесів до кристалічних порід — гранітів. Рельєф його є різноманітним і складним.

Розміщуючись майже на межі лісостепової й степової зон, Уманщина за характером рослинності поєднує їх ознаки і має перехідний характер.

Основними лісотвірними породами є дуб звичайний (*Quercus robur* L.), граб звичайний (*Carpinus betulus* L.), ясен звичайний (*Fraxinus excelsior* L.), клен гостролистий (*Acer platanoides* L.) і к. польовий (*A. campestre* L.), ліщина ведмежа (*Corylus colurna* L.) та ін. У підліску трапляються бруслина бородавчаста (*Euonymus verrucosa* Scop.) та б. європейська (*E. europaea* L.), ліщина звичайна (*Corylus avellana* L.). На узліссях росте шипшина собача (*Rosa canina* L.), терен колючий (*Prunus spinosa* L.). У негустих насадженнях досить поширена жимолость козolistа (*Lonicera caprifolium* L.).

Парк складається з ділянок, які різняться між собою. Кам'янка і майже перпендикулярна балка до її русла поділяють дендропарк на два великі масиви — “Грибок” і “Дубинку”.

“Грибок” займає берегову частину й пологистий схил берега річки, що розпочина-

ється від головного входу і центральної алеї і простирається через увесь дендропарк.

Верхня частина “Грибка” є галявиною, оточеною з усіх боків насадженнями дерев і чагарників. Вона вкрита, в основному, лучно-степовою рослинністю. Напрвесні тут зацвітає фіалка запашна (*Viola odorata* L.), а на сухих освітлених місцях рясно цвітуть осока гірська (*Carex montana* L.) та о. рання (*C. praecox* L.). Основний фон галявини складають злаки, серед яких переважають грястиця збірна (*Dactylis glomerata* L.), тонконіг лучний (*Poa pratensis* L.), келерія сиза (*Koeleria glauca* DC.), пажитниця багаторічна (*Lolium perenne* L.), костриця лучна (*Festuca pratensis* Huds.) і к. овеча (*F. ovina* L.), зрідка трапляється к. червона (*F. rubra* L.).

У травні на галявині створюють гарну композицію червоні та білі суцвіття конюшини лучної (*Trifolium pratense* L.), к. гірської (*T. montanum* L.), к. повзучої (*T. repens* L.) та подекуди приваблює блакить квітів вероніки дібрової (*Veronica chamaedrys* L.), в. лежачої (*V. prostrata* L.) і в. австрійської (*V. austriaca* L.), а також рясніють шавлія лучна (*Salvia pratensis* L.), горлянка женецька (*Ajuga reptans* L.) та ін.

У червні галявина стає ще строкатішою і привабливішою завдяки вероніці колосистій (*Veronica spicata* L.), люцерні серповидній (*Medicago falcata* L.), л. хмелеподібній (*M. lu-*

pulina L.), лядвенцю рогатому (*Lotus corniculatus* L.), кульбабі пізній (*Taraxacum serotinum* (Waldst. et Kit) Poir.) та ін. Невеликими вкрапленнями трапляються гвоздика дельтоподібна (*Dianthus deltoides* L.), перстач опушений (*Potentilla pilosa* Willd.) тощо. Багато волошки скабіозоподібної (*Centaurea scabiosa* L.) та в. лучної (*C. jacea* L.), миколайчиків синіх (*Eryngium planum* L.), бедренцю ломикаменевого (*Pimpinella saxifraga* L.) та ін.

Західна частина галявини переходить у стрімкий кам'янистий схил, де в багатьох місцях на поверхню виходить граніт. За видовим складом скельних рослин — це найбагатша частина дендропарку. На скелястих місцях, з досить малою товщиною ґрунту, ростуть такі однорічні рослини, як конюшина польова (*Trifolium arvense* L.), вероніка весняна (*Veronica verna* L.), веснянка весняна (*Erophila verna* (L.) Bess), крупка дібровна (*Draba nemorosa* L.) та ін., а в шпаринах скель — герань Робертова (*Geranium robertianum* L.) та г. м'яка (*G. molle* L.), з багаторічних рослин — тонконіг бульбистий (*Poa bulbosa* L.), миколайчик польовий (*Eryngium campestre* L.), очиток їдкий (*Sedum acre* L.), о. звичайний (*S. telephium* L. subsp. *ruprechtii* Jalas), о. несправжній (*S. spurium* Bieb.). На відкритих місцях, де товщина ґрунту значно більша, ростуть ряска Гуссона (*Ornithogalum gussonei* Ten.), окремими особинами ростуть цибуля кругла (*Allium rotundum* L.), ц. часникова (*A. scorodoprasum* L.), невеликими куртинками — дзвоник персиколистий (*Campanula persicifolia* L.), гадючник шести-пелюстковий (*Filipendula hexapetala* Gilib.), ластовець лікарський (*Vincetoxicum officinale* Moench), конюшина альпійська (*Trifolium alpestre* L.) та ін.

У нижній частині схилу "Малої Швейцарії", що прилягає до Кам'янки, трапляються: конюшина повзуча, к. лучна, вероніка чебрецелиста (*Veronica serpyllifolia* L.), в. лікарська (*V. officinalis* L.), вербозілля лучне (*Lysimachia nummularia* L.), яке приваблює своїми блискучими жовтими квітками, перстач гусячий (*Potentilla anserina* L.), герань лучна (*Geranium pratense* L.) та багато ін. У північній частині масиву починаються лісові наса-

дження, під якими подекуди суцільним килимом ростуть пшінка весняна (*Ficaria verna* Huds.), ягиця звичайна (*Aegopodium podagraria* L.), рідше трапляється фіалка собача (*Viola canina* L.) та зрідка ф. дивна (*V. mirabilis* L.), купина широколиста (*Polygonatum latifolium* Desf.).

Північно-західна частина "Грибка" прилягає до "Єлисейських полів", схили яких тінисті, відносно вологі, з бідним трав'янистим покривом: медунка темна (*Pulmonaria obscura* Dumort.), м. лікарська (*P. officinalis* L.), переліска багаторічна (*Mercurialis perennis* L.), ряст порожнистий (*Corydalis cava* (L.) Schweigg. et Koerte) та р. Галлерів (*C. galler* L.). Яскравими острівцями зеленіє копитняк європейський (*Asarum europaeum* L.). Із злаків переважає тонконіг дібровний (*Poa пе-*

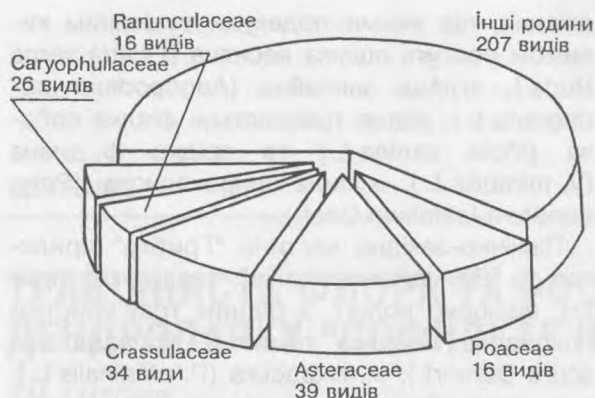
ТАБЛИЦЯ 1. Деякі показники флористичного складу трав'янистих насаджень дендропарку "Софіївка" НАН України, шт.

Показник	Equisetophyta	Polypodiophyta	Magnoliophyta		Всього
			Dicotyledoneae	Liliopsida	
Родини	1	4	100	8	113
Роди	1	6	441	62	310
Види	2	7	441	103	553
у тому числі місцеві	2	2	211	48	263
інтродуковані	—	5	230	55	290
Різновиди, форми, сорти	—	—	68	80	148
у тому числі місцеві	—	—	—	—	—
інтродуковані	—	—	68	80	148
Р а з о м	2	7	509	183	701
у тому числі місцеві	2	2	211	48	263
інтродуковані	—	5	298	135	438

ТАБЛИЦЯ 2. Еколого-біологічний аналіз трав'янистої флори* дендропарку "Софіївка" НАН України

Еколого-біологічна група	Кількість видів, шт.		
	Місцеві	Інтродуковані	Разом
Лісові	90	83	173
Степові	63	173	236
Лучні	46	70	116
Болотні	25	3	28
Водні	4	5	9
Рудеральні бур'яни	35	4	39
В с ь о г о	263	338	601

* Не включено 100 сортів різних видів.

Співвідношення родин найбагатших за кількістю видів інтродукованих трав'янистих рослин у колекції дендропарку "Софіївка" НАН України

moralis L.), регнерія собача (*Roegneria canina* (L.) Nevski), куцоніжка лісова (*Brachypodium sylvatica* (Huds.) Beauv.) та ін.

Основний фон лук "Елісейських полів" складають злаки: тонконіг лучний, грястиця збірна, куцоніжка лісова, костриця лучна, стоколос Бенекена, а серед них — конюшина лучна і повзуча, горлянка женецька, вероніка дібровна, менше — вербозілля лучне, вероніка чебрецелиста та в. лікарська. Під розрідженим деревостоєм суцільним покривом росте яглиця звичайна.

"Дубинка" починається зліва від головної алеї і простирається на захід — до межі парку, а на північ — до балки "Звіринець". В умовах плато у верхньому ярусі домінує дуб звичайний, а також граб звичайний, берест, клен гостролистий, липа серцелиста та ін.

Трав'яний покрив зріджений: навесні трапляється анемона жовтецева та медунка темна, пізніше розхідник звичайний (*Glechoma hederacea* L.), глуха кропива гладенька (*Lamium laevigatum* Huds.), осока волосиста (*Carex pilosa* L. Scop.) та о. щетиниста (*C. muricata* L.). На узліссі поширені шавлія дібровна (*Salvia nemorosa* L.) та ш. кільчаста (*S. verticillata* L.), залізник бульбистий (*Phlomis tuberosa* L.). Територія "Дубинки" поступово переходить у "Звіринець", схили якого вкриті густим лісом і трав'яний покрив дуже зріджений.

Наведений опис трав'яного покриву свідчить про значне багатство флори. Тільки на цих ділянках налічується 36 видів декора-

тивних рослин, 27 видів ґрунтопокривних і 25 видів рослин, які є одночасно декоративними і ґрунтопокривними.

Флористичний склад трав'янистої рослинності парку наведено у табл. 1. Мабуть, ця кількість видів не вичерпує всю флору, яка потребує спеціального дослідження. Крім того, за останні 30 років інтродуковано 338 видів трав'янистих рослин, еколого-біологічний аналіз яких показано у табл. 2.

Якщо розглянути всю трав'янисту флору дендропарку (місцеву та інтродуковану), то серед родин найбагатші на види такі родини: Asteraceae (66), Ranunculaceae (60), Poaceae (47), Crassulaceae (45) та Lamiaceae (37) (рисунк). Найчисельніше представлені роди *Sedum* L. (29), *Veronica* L. (9), *Iris* L. (8), *Trifolium* L. (8), *Achillea* L. (7), *Aster* L. (7) та ін.

Незважаючи на сприятливі ґрунтово-кліматичні умови та рельєф, видовий склад рослин збіднюється. Непомірне ущільнення ґрунту, систематичні скошування травостою і зривання квіток призводять до прогресуючого скорочення видового складу. Так, зникли *Galanthus nivalis* L., *Anemone sylvestris* L., *Pulsatilla nigricans* Störck, *P. ucrainica* (Ugrinsky) Wissjul., *Asperula odorata* L., *Scilla bifolia* L.

Для збереження, розмноження і поширення видів, що зникають, створюється спеціальна ділянка рослин, яка з часом має повернути красу дендропарку.

Надійшла 23.08.2000

ТРАВ'ЯНИСТАЯ ФЛОРА И РАСТИТЕЛЬНОСТЬ ДЕНДРОПАРКА "СОФИЕВКА" НАН УКРАИНЫ

Т.Н. Сидорук

Дендрологический парк "Софиевка" НАН Украины, Украина, Умань

Приведена краткая характеристика растительности двух главных массивов дендропарка "Софиевка" НАН Украины. Основное внимание уделено травянистой растительности.

HERBS AND VEGETATION OF THE DENDROPARK SOFIVKA, NAS OF UKRAINE, UKRAINE, UMAN

T.N. Sidoruk

Dendrological park Sofivka, National Academy of Sciences of Ukraine, Ukraine, Uman

Short characteristic of flora of two main parts of dendro-park Sofivka is given. Principal attention is paid to herbs.